

Vikingtiden i Egersund

Kompetansemål Samfunnsfag etter 7. trinn

Fortelje om hovudtrekk ved samfunnsutviklinga i Noreg frå vikingtida til slutten av dansketida og gjere nærare greie for eit sentralt tema i denne perioden.

Seks stopp med følgende informasjon og tilhørende oppgaver:

1. Varberg:

- Varberg kan bety fjellet der varden sto eller stedet som en varslet krig og ufred fra ved hjelp av veter. Beliggenheten ved Husabø peker mot den siste betydningen. Plikten til å holde veter går tilbake til Håkon den gode (konge 934-961), og Varberg, som kun rager 125 m.o.h. men har en formidabel utsikt, var et naturlig punkt å ha vete på.

En vete er en del av et varslingsystem basert på lys- og røyksignaler. Vetten er bygd som en forberedt bål plass. Veter blir ofte omtalt som varder, men dette er steiner som er samlet i haug eller oppreist som grense-, sjø- eller veimerker. Varde brukes ofte om vete, uten at forskjellen presiseres nærmere.

Det var også veter på Kompåsen (Søre Eigerøy) og Vedafjellet (Nordre Eigerøy).

- Ved foten av fjellet, i enden av Øvre Prestegårdsvei, finnes det et lite helleristningsfelt fra yngre bronsealder (ca. 1000 - 500 f.kr.), der motivet er to skipsfigurer.
- Den viktigste hendelsen i byens historie inntraff i 1028. Da kom Kong Knut den mektige til byen med en stor flåte. Han var konge av Danmark, England, deler av Sverige og Norge. Fra Sola kom Erling Skjalgsson med sin flåte av skip. I følge sagalitteraturen var hele havna full av skip. Hvordan klarte den lille landsbyen ved utløpet av de to elvene, å skaffe mat og drikke til tusenvis av menn? De blir liggende i dagevis. Erling og Knut forhandler om makta. Det er et svært viktig møte som foregår i Egersund. De to mennene blir til slutt enige og Knut den mektige drar videre fra Egersund til Nidaros der han blir erklært som konge over hele Norge. Mens

dette pågår, venter Olav Haraldsson i Tunsberg. Etter at de to andre har dratt fra byen, ankommer Olav Egersund og blir liggende her og vente. Han skal snart ta et endelig oppgjør med Erling Skjalgsson.

- Sagnet om møtet mellom Kong Knut og Erling Skjalgsson i Eikundasund der Kong Knut "gir Norge" til Erling Skjalgsson: "Kong Knut kom til Eikundasund, og Erling var der med stort mannskap. Kongen av England og Danmark tok ham fast i hånden: "Velkommen, Erling Skjalgsson!" Høyt sa han det, med ansiktet vendt slik at alle innen hørevidde fikk det tydelig: "Ingen kan ha en bedre venn enn deg, Erling! Jeg vil gi deg systemene fra Rygjardit til Stad, og du blir mektigste mann i landet." Det ble møtt med gode ord som roptes opp mot kongen og Erling. Alle fem sønnene var der, med fullt mannskap, alt Sola-herskeren kunne stille av hærmenn. Kong Knut hadde vunnet et fotfeste i gavene. Blid og smilende, men er det falskhet?"
- Hva som skjer ETTER at Kong Knut har gitt Norge til Erling Skjalgsson: [Sagnet om Erling Skjalgsson og Olav Haraldsson](#).

2. Heidningholmen:

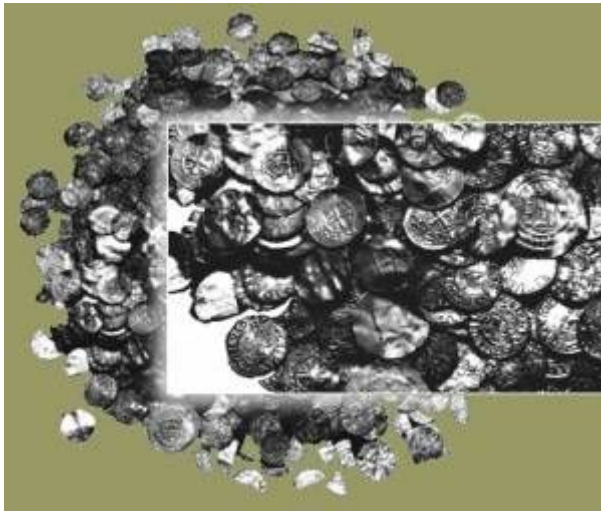
- Plassen der kirka står, kalles i et gammelt sagn for «Heidningholmen», som antagelig antyder at det kan ha vært et slags kultsted her i før-kristen tid. Her var brygge allerede i vikingtiden. Her førte de gamle ferdselsveiene til, og her lå kongens leidangsbu der skatter og avgifter ble betalt og der leidangskipet lå.

3. Kvinnegrav på Hafsøyne:

- I Sjurshaugen på Hafsøy, Eigersund ble det på slutten av 1800-tallet funnet en kvinnegrav fra vikingtid. Gravfunnet ble sendt til Bergen og finnes i samlingene til Universitetsmuseet i Bergen, der den har id-nr B4990. Graven inneholdt en ringspenne av fortinnet bronse, to ovale spenner av messing (typiske kvinnesmykker), stykker av to armringer av bronse, en bronsenål, et bronsebeslag (bøttebeslag?) og en grønn glassperle. Ringspennen er noe skadet, der ene enden er avbrutt og mangler. Den bevarte enden har dekor som på denne tiden er karakteristisk for keltiske områder (De britiske øyer), og stammer altså derfra enten gjennom handel, gavebytte eller plyndring.
- (Fundet blev gjort Sommeren 1885 i en Stenhaug paa Høiden lidt Ø. for Jakob

Tønnesens Huse, i et aflangfirkantet, med en stor Helle dækket Kammer; Kul og brændte Ben fandtes. Der indsendtes som hørende til Fundet et Par smaa Jernstykker, et Endestykke af en smal Læderrem med 2 Naglehuller og et Par smaa ubrændte Ben. Gave fra Jacob Tønnesen Hafsø ved Antikvar Nicolaysen.)

4. Årstadskatten:

Årstadskatten. Foto: Dokpro, UiO

- Under arbeid med nyrødning på Sandbakken¹⁾ på gården Årstads grunn i februar 1836 fant Ole Sivertsen Aaberg mer enn 1 300 mynter og andre gjenstander av sølv. Senere fant han ytterligere flere hundre mynter. Til sammen utgjorde funnet 2,3 kilo sølv. I årene etterpå dukket det opp enda flere mynter på funnstedet.

Funnet, som ble kalt Årstadskatten, har vært flittig studert både i Norge og i utlandet – og blir det enda. Det komplette funnet utgjør 1 849 sølvmynter, 40-50 blanketter av sølv, en brosjé, noen ringer og biter av sølv-gjenstander. Skatten inneholder særlig mange mynter preget med navnet til Knud den store, den gang konge over både Danmark og England. Disse Knud-myntene har blitt satt i sammenheng med det Snorre forteller om kong Knuds reise til Norge i 1028. I sluttkampen mot Olav Haraldsson hører vi at Knud benyttet penger og klingende mynt som politisk middel for å skaffe seg støtte blant norske stormenn.

På ferden lå kongeflåten en stund i Eikundasund (Egersund). Den yngste mynten i funnet tyder på at skatten ble nedlagt omkring år 1030. Årstadskatten oppbevares nå i Universitetets Myntkabinett. Skatten ble funnet i området der Sandbakkveien 18 og 20

ligger i dag.

5. Stoplesteinan:

- Det er ukjent hvordan og hvorfor steinsirkelen har blitt satt opp. Ifølge muntlig tradisjon er steinsirkelen et gammelt tingsted fra vikingtiden, og skulle da skrive seg fra perioden 800–1000 e.Kr. En annen teori, som arkeologer går ut fra, er at det dreier seg om et gravminne. Tilsvarende steinsettinger finnes flere andre steder i Norge og Nord-Europa. Noen av dem er utgravd, og man har funnet at de er graver fra slutten av bronsealderen og fram til slutten av eldre jernalder, altså mellom 500 f.Kr. og 600 e.Kr. Om dette også er tilfelle for Stoplesteinan, vet man ikke sikkert, men det er heller ikke utenkelig at et gravminne fra eldre del av jernalderen også kan ha blitt brukt som tingsted i vikingtiden.

En utgraving på 1930-tallet fant at bakken i sirkelens midtdel er steinlagt. Under den samme utgravingen fant man også spor etter forbrent materiale. Snorre sier i «Heimskringla» at «*Hin fyrsta öld er kölluð brunaöld; þá skyldi brenna alla dauða menn ok reisa eptir bautasteina.*» (Den første tiden kaller de brenn-alderen; da skulle en brenne alle døde menn og reise bautasteiner etter dem.) Ser man det forbrente materialet og steinringen i sammenheng med Snorres tekst, forsterkes den siste teorien om gravsted.

- Hvorfor Stoplesteinan er anlagt der de ligger, vet man ikke. Stedet er tilfeldigvis den ene enden av den geologiske formasjonen St. Olafs vei, uten at man vet om dette kan være årsaken til at stedet ble valgt.